

Biernat, Andrzej

"Duchowieństwo katolickie wobec sprawy narodowej (1764-1864)", Hanna Dylągowa, Lublin 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/2, 412-413

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

srebrnego pieniądza importowanego. Kilka fragmentów dotyczy budownictwa — odnawiania meczetów i wznoszenia fortyfikacji.

To cenne źródło M. Abitbol wydał w oryginale i w tłumaczeniu francuskim, do którego opracował bardzo wyczerpujące przypisy. Ponadto załączył wykaz wydarzeń w Timbuktu w XVIII i na początku XIX w., listę paszów od 1747 do 1801 r., wykaz urzędów w paszaliuku Arma, tablice genealogiczne ważniejszych osobistości cytowanych w źródle. O ile przypisy opracowane zostały dobrze, podobnie wykaz urzędów i tablice genealogiczne, o tyle inne załączniki budzą zastrzeżenia. Wykaz wydarzeń podaje tylko niektóre fakty, a inne — podobne — pomija. Mamy więc, bez wyraźnej przyczyny, wiadomość o jednych głodach, o drugich zaś nie. Wiele dat w wykazie jest pomylnych, a w każdym razie są one inne niż w kronice. Rozbieżności te budzą zdziwienie, bo nie ma innej podstawy do budowania chronologii wydarzeń niż to właśnie źródło. Zastrzeżenia budzi też lista paszów z lat 1747—1801. Kończy się ona na roku 1796. Jeżeli autor chciałby podtrzymać swoją tezę o trwałym odnowieniu urzędu paszy w końcu XVIII w. i o jego nieprzerwanym istnieniu do 1833 r., należało w wykazie wypełnić okres do 1833, lub przynajmniej do 1801 r., na którym kończy się omawiane źródło. Nie da się jednak tego zrobić, źródło świadczy niezbicie o tym, że po 20-letniej przerwie (1775—1794) i efemerycznych panowaniach al-Mustafy (1794—1795) i Bubakra (1795—1796) oraz po jego obaleniu, paszy nie wybierano do czasu zakończenia zawartych w źródle wiadomości. Tytuł załącznika odbiega więc od rzeczywistości przedstawionej przez kronikę.

Dużą wadą książki jest brak indeksu. Tekst wypełniony jest licznymi imionami, potrzebny byłby więc szczególnie indeks osobowy. Na tle omawianego poprzednio zbioru źródeł arabskich wydanego w tej samej serii, brak ten jest szczególnie wyraźny. Ale tu mamy do czynienia z udostępnieniem nowego źródła, a to jest osiągnięcie najważniejsze.

M. T.

Hanna Dylągowa, *Duchowieństwo katolickie wobec sprawy narodowej (1764—1864)*. Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1981, s. 197.

Autorka traktuje swoją pracę jako wstęp i inspirację zarazem do badań nad rolą Kościoła katolickiego w życiu narodu polskiego w dobie porozbiorowej. Podstawowym celem książki jest przedstawienie stosunku duchowieństwa katolickiego do sprawy narodowej, przez którą rozumiane są takie działania jak konspiracje, manifestacje patriotyczne czy walki zbrojne, które w konsekwencji miały doprowadzić do wybicia się na niepodległość.

Uwaga autorki, co podkreśla sama, została skupiona więc na najbardziej „widowiskowym” aspekcie zagadnienia. Poza zainteresowaniem pozostały inne działania duchowieństwa, które przyczyniały się do rozbudzenia czy podtrzymywania świadomości narodowej. Rozważania rozpoczyna autorka od chwili objęcia rządów przez Stanisława Augusta wychodząc ze słusznego założenia, że właśnie w tym okresie miały swój początek ważne wydarzenia mające na celu naprawę Rzeczypospolitej. Następnie w kolejnych sześciu rozdziałach, wyodrębnionych wedle przyjętych powszechnie w historiografii cezur chronologicznych, omawia stosunek duchowieństwa do zachodzących podówczas wydarzeń politycznych. Rozpatruje to w odniesieniu do dwóch wyodrębnionych grup: episkopatu i niższego duchowieństwa, poprzez które rozumie przede wszystkim kler parafialny i zakonny. Do najważniejszych wątków omawianej pracy należy zaliczyć: ukazanie zróżnicowania postaw obu wyodrębnionych grup wobec aktualnych zagadnień politycznych, a także ich

